

почему язык, его лингвистические ресурсы и коммуникативные возможности являются исключительно важными для права, его развития и функционирования.

Современный юрист должен уметь постоянно пополнять и обновлять свои знания, приобретать новые умения и навыки, чтобы самостоятельно и квалифицированно выполнять сложные профессиональные задачи, разрешать возникающие в практической деятельности проблемы, в частности, правильно применять лингвистический инструментарий в соответствии с требованиями и правилами юридической техники, юридической лингвистики, владеть методикой комплексного текстуального анализа.

Список использованных источников

1. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс /под. ред. Ю. Н. Оборотова. — О.: Фенікс, 2011. — 436 с.
2. Бертельс Ж.-Л. Общая теория права /Под. общ. ред. В. И. Даниленко /Пер. с фр. — М.: Издательский дом NOTA DENE, 2000—576 с.

ЮДИН З. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
докторант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент

ИДЕЯ ДОГОВОРУ У ДОСОКРАТИВСЬКІЙ ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Важливим чинником розвитку теорії правового контрактивізму, яка лишається актуальною, незважаючи на наявність значної кількості публікацій, присвячених проблематиці договору, як на загальнотеоретичному, так і на галузевому рівні, є виявлення аспектів розвитку ідеї договору як елементу більш загального процесу розвитку права. При цьому важливо усвідомлювати, що рефлексія з приводу договору, яка була властива філософській та юридичній думці доби Античності, створила фундаментальні методологічні основи для інтерпретацій договору в Середньовіччі та Просвітництві, де ця ключова правова ідея набуває якісно нових рис.

Сучасна юридична література, присвячена проблематиці договору як загальноправової (а разом із тим — теоретичної) категорії, нечасто звертається до його античних філософських витоків. У більшості випадків історіософія договору обмежується оглядом стародавніх римських конструкцій, які були характерні для цивільного права класичного

періоду. У той же час, варто усвідомлювати той факт, що договір не є суто юридичною конструкцією, сама його ідея виходить за межі простору «юридичного», охоплюючи не менш важливі питання етичного, політичного, економічного характеру. У цьому зв'язку апеляція до філософсько-правових характеристик договору є актуальною та виправданою. Особливо важливо це є з позицій сучасних уявлень про античну філософсько-правову думку як про синтез етико-космологічних концепцій, де не існувало окремо правових та не-правових суджень [1, с. 25].

Варто мати на увазі, що специфіка давньогрецької онтології полягала в її натуралістичній орієнтації. А. Ю. Цофнас, розрізняючи натуральну, динамічну та структурну онтологію, підкреслює, що відмінності між ними зумовлені насамперед розбіжностями в постановці проблеми. Натуральна онтологія була спрямована на з'ясування природи речей (у буквальному сенсі, тобто з чого вони складаються), динамічна намагалася представити проблему руху та взаємопереходу одного в інше (що пізніше сформувало діалектику в тому вигляді, як ми її знаємо сьогодні), структурна концентрувала увагу на зв'язку речей між собою [2]. Відтак, і проблематика договору так чи інакше розглядається з точки зору античних уявлень про природу речей, їх динаміку та взаємозв'язки.

Ідея договору в античній філософії права напругу пов'язана з проблематикою рівності та справедливості, які тією чи іншою мірою становили ядро античної етики. Деякі елементи зв'язку ідей рівності та договору можна знайти ще у Геракліта. Він стверджував, що люди рівні за природою, але нерівні фактично. Причина цьому — відмінність їх інтересів. Єдина рівна міра, яка допоможе досягти компромісу між людьми — це писане право, яке «народ має боронити як свої стіни» [3, с. 137–138]. Отже, для Геракліта мета права полягає в узгодженні інтересів людей, деякі з яких живуть «за логосом», а деякі — за «своїм власним розумінням». Однак, надаючи перевагу першим, він жодним чином не вказує на те, що ті люди, які перебувають «у полоні бажань» є гіршими. Якраз за допомогою права їх можна спрямувати на розуміння логосу, який в його інтерпретації постає у формі заклику «говорити правду і діяти згідно природі». Аристократія часів Геракліта жила за звичайними порядками і ще не знала позитивного права, а тому ці судження виглядають доволі прогресивними. Особливо звертає на себе увагу ідея компромісу як змістовного аспекту права, що наводить на думку про договірну природу правотворення. З урахуванням того, що, на думку дослідників, Гераклітовій етиці ще не відомо розмежування правил, що існують в силу природи, та правил, що є волевстановленими [3, с. 136], можна припустити, що пошук компромісу, як і боротьба, є складовими логосу, себто мудрості космосу.

Перший натяк на розмежування правил, які існують в силу природи речей, та правил, які створюються людьми, робить Демокріт. На

відміну від більш пізніх Сократа, Платона та Аристотеля, він не ототожнює право і справедливість, а навпаки протиставляє їх. «Для тих, хто слідє приписам закону закон — лише доказ їх доброчесності» [цит. за: 3, с. 200]. При цьому якби люди були справедливими один до одного і дотримувалися обіцянок, закон би був їм непотрібний. Таким чином, у Демокріта з'являються перші натяки на основоположний принцип договірного права — *pacta sunt servanda*. Примітними при цьому є спроби пов'язати ідею виконуваності договорів з ідеєю справедливості, що згодом втілюється у концепції примусової сили договорів, що сформувалася у Новий час.

Філософсько-правові інтерпретації договору в античній думці так чи інакше пов'язані не лише з проблемами етики справедливості, але й з питаннями змісту права. Зокрема, про це говорили старші софісти. Так, Антифонт стверджував, що приписи законів суть результат домовленостей між людьми, а не такі, що виникли самі собою веління природи, а веління природи суть начала, що виникли самі по собі, а не продукт домовленостей людей між собою [4, с. 60]. Відтак, слідуючи основній методологічній установці софістів — релятивізму, — Антифонт показує, що зміст законів відносний, оскільки в їх основі лежить договір. При цьому й сам договір є відносною конструкцією, оскільки в ньому поєднуються суб'єктивні уявлення людей про добро і зло. Отже, ідея справедливості, яка часто пов'язується з концептом договору в античній філософії, софістами ігнорується, оскільки вони заперечують можливість об'єктивного блага, а отже — й об'єктивної справедливості. Договір ними інтерпретується у контексті формальних аспектів соціальних правил.

Список використаних джерел

1. Десятник В. О. Методологія давньогрецьких філософів та сучасна філософія права / В. О. Десятник // Часопис Київського університету права. – 2013. – Т. 4. – С. 25–30.
2. Пофнас А. Ю. Структурная и натуральная онтология / А. Ю. Пофнас // Вісник Одеського національного університету. Сер.: Філософія. – 2007. – Т. 12, № 13. – С. 21–30.
3. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии / А. Н. Чанышев. – М.: Высшая школа, 1981. – 374 с.
4. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней / Дж. Реале, Д. Антиери. – СПб.: Петрополис, 1997. – Т. 1. – 336 с.